

Emilijan Cevc, umetnostni zgodovinar in pisatelj

V slovenski umetnostnozgodovinski stroki se je v drugi polovici 20. stoletja povzpел na sam vrh, v njegovem leposlovnem prvcu Preproste stvari pa nas bolj kot učenjak pozdravi pesnik.

Ob stoletnici Cevčevega rojstva v letu 2020 (Kamnik, 1920) je na pobudo Slovenske matice ter pod okriljem Slovenske akademije znanosti in umetnosti po Zoomu potekal simpozij *Emilijan Cevc, umetnostni zgodovinar in pisatelj*. Na življenje in delo tega velikega moža se je iz različnih zornih kotov ozrlo šest strokovnjakov s sedmimi referati. Objavljeni so v zborniku z že omenjenim naslovom; izšel je leta 2021 pri Slovenski matici, uredil ga je dr. Milčec Komelj. Na uvodnih straneh akademik dr. Peter Štih spomni, da je bil Cevc skoraj četrto stoletja član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, v zapisu predsednika Slovenske matice dr. Aleša Gabriča pa preberemo, v kakšnih vlogah vse je Cevc v njej deloval do svoje osemdesetletnice. Sledijo kratko besedilo dr. Milčka Komelja, moderatorja simpozija, ki ga je pozneje dopolnil z dvema razpravama, ter zapisi petih referentov, ki zaokrožijo oznako Cevca znanstvenika, umetnika, pesnika in pisatelja.

Ustavimo se najprej pri podobi Cevca umetnostnega zgodovinarja. Dr. Milčec Komelj v svoji prvi razpravi razmišlja o njem kot o kompleksni umetnostnozgodovinski osebnosti v krogu naslednikov generacije utemeljiteljev te stroke, učenec dr. Franceta Steleta, strokovnjakih, ki so naše umetnostne spomenike umeščali v širši evropski kontekst in jih v njem pojasnjevali; hkrati pa so v njih iskali nacionalne in regionalne posebnosti. Avtor članka Emilijana Cevca krokijsko očrta tudi kot esteta, premišljevalca in pesnika. Med drugim opozori na eno

Naslovnica zbornika z razpravami s simpozija o Emilijanu Cevcu (2020) ter njegove zbirke črtic *Preproste stvari*.

izmed njegovih izjemno pomembnih del, *Slovensko umetnost*, ki pomeni enovit pregled celotne likovne umetnosti na Slovenskem od začetkov do 1. svetovne vojne. V svojem drugem prispevku nam dr. Milček Komelj odkrije Cevčev pogled na renesanso, o kateri so se kresala številna pogosto nasprotujoča si mnenja velikih imen, ki so obravnavala to obdobje. Pisec jih zanimivo naniza, vzporeja in komentira ter pokaže, kako poseben problem je bila v slovenski umetnostni zgodovini svojčas renesansa. Dr. Peter Krečič o Emilijanu Cevcu razmišlja kot o piscu drugega od treh orisov oziroma ključnih programskih besedil slovenske umetnostnozgodovinske stroke, in sicer gre za Cevčevo že omenjeno knjigo *Slovenska umetnost* (1966), prvi tovrstni tekst je bil Steletov *Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih* (1924), tretji pa Šumijevi *Pogledi na slovensko umetnost* (1975).

Dr. Cevc je bil velik občudovalec Škofje Loke¹ in je v *Loških razgledih* kot njihov zvesti sodelavec pisal o njenih umetnostnih spomenikih, posutih po mestu in vse naokrog. Na to nas, med drugim, v svojem članku opozori dr. Mija Oter Gorenčič, ki je Cevca tokrat skušala predstaviti *kot samosvojega opazovalca, raziskovalca in interpreta slovenskega srednjeveškega stenskega slikarstva*. Sicer pa je že na začetku članka poudarila, da se Cevčevo raziskovanje srednjeveškega stenskega slikarstva v primerjavi z raziskovanjem srednjeveškega kiparstva na Slovenskem, katerega imeniten poznavalec je bil – o njem je napisal večino svojih monografij, tudi disertacijo –, omenja veliko redkeje. Doda še, da so bile njegove razprave o tem poglavju umetnostne zgodovine sicer redke, vendar kažejo avtorjev svojstveni pogled nanj. Zanimivo in nadvse pomenljivo je, da je bila Cevčeva prva objava o umetnosti srednjega veka namenjena prav srednjeveškim freskam na Križni Gori nad Škofjo Loko. Gre za *Poznogotske freske na Križni gori pri Škofji Loki* (*Zbornik za umetnostno zgodovino* 20, št. 1/2, 1944), njegovo najboljše študijo o stenskem slikarstvu v srednjem veku.

Druga Cevčeva daljša razprava o srednjeveškem slikarstvu prav tako sodi na njegov ljubljeni škofjeloški konec, namenjena pa je freski *Sveta Nedelja*, ki zaljša pročelje cerkve Marijinega oznanjenja v Crngrobu, znani in pri obiskovalcih priljubljene izletniški točki v bližnji okolici mesta. Objavil jo je le sedem let po svoji prvi o srednjeveških freskah na Križni Gori v reviji *Slovenski etnograf* (1950–1951, št. 3/4). V članku izrazi veliko ljubezen do etnografije in ljudske umetnosti, na katero je opozoril že v študijah o panjskih končnicah.

Sveto Nedeljo je imel Cevc za *didaktično, na mnemotehnični osnovi sezidano teološko pridigo*, kot ga v svojem besedilu navaja dr. Mija Oter Gorenčič. O tej freski je napisal še eno svojih imenitnih razprav z naslovom *Crnogrobska pletilja* in jo objavil, kje drugje, kot na straneh *Loških razgledov* 5 (1958). V njej se je intenzivneje posvetil motivu žene pri tkanju ter z obravnavanjem sorodnih motivov v cerkvi sv. Primoža nad Kamnikom in na freski v kapeli gradu Winegg pri Boznu argumentirano razjasnil, da gre za motiv žene pri pletenju. Leta 1963 je, spet za *Loške razglede* 10 (1963), pripravil novo analitično besedilo o freskah v cerkvi na Križni Gori z

1 Dr. Emilijan Cevc je leta 1999 postal častni član Muzejskega društva Škofja Loka.

naslovom *Od kod je doma mojster križnogorskih fresk?*. V njem je opozoril, da je treba v članku, ki ga je o križnogorskih freskah napisal še kot mlad študent pred dvajsetimi leti, marsikaj popraviti in dopolniti. Med drugimi zanimivostmi je razkril najdbo datacije fresk v podružnični cerkvi sv. Križa na Križni Gori: 1502.

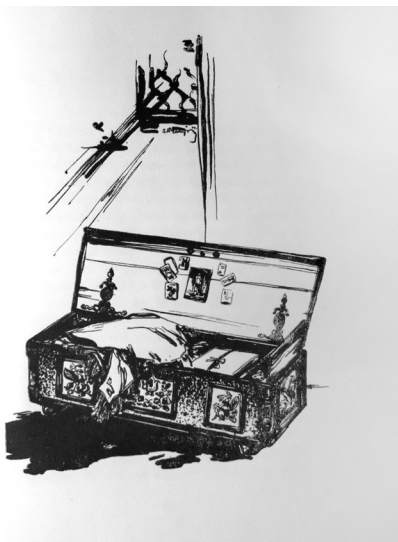
Dr. Mija Oter Gorenčič članek v zborniku konča z opisom Cevčevih razprav o srednjeveškem stenskem slikarstvu na slovenskih tleh, ki ... *nam postrežejo z njegovim značilnim slogom, pisanim v prvi osebi ednine*. Doda še ganljiv spomin dr. Milčka Komelja na Cevčev zadnji obisk fresk v cerkvi na Križni Gori, s katerimi je pravzaprav začel svojo pot umetnostnega zgodovinarja ter jim ostal zvest tako rekoč do zadnjega diha.

Cevca kot pisatelja sta v zborniku predstavila dva avtorja, tudi sama umetnostna zgodovinarja, pisatelja in pesnika. Dr. Robert Simonišek najprej poudari, da se je Cevčeva literarna pot začela že v mladosti in je trajala nekako do konca vojne, ko je v ospredje stopilo njegovo umetnostnozgodovinsko delovanje. Zatem pa avtorja zbirke črtic *Preproste stvari* občutljivo spremlja med bistrenjem pogleda ob starožitnosti drobnih in vsakdanjih predmetov ter slikovitih opisih kmečkega okolja. Z izrazno močjo jezika, slogom, pesniškimi impresijami iz narave nas mladi pisatelj kljub vojnim razmeram (knjiga je izšla leta 1944) odpelje v idilične pokrajine preteklosti in prvinskost svojega otroštva.

Dr. Simonišek meni, da je *Preproste stvari*, ki jih nekateri vzporejajo s Saint-Exupéryjevo mladinsko literaturo, mogoče prebirati tudi kot vodnik po avtorjevi življenjski filozofiji. Nadalje o Cevcu pisatelju v besedilu z zanimivim naslovom *Piščalka, kaljena v ognju* razmišlja dr. Miklavž Komelj; meni, da je ... *vsakdo, ki pozna opus Emilijana Cevca, in vsakdo, ki je poznal njega osebno /.../, najbrž opazi, kako se je v njegovem liku umetnostnega zgodovinarja ves čas skrival tudi lik pisatelja*. Čeprav se ta pravzaprav ni skrival, še doda Komelj, saj se je v javnosti razodel prvi.

O edinem Cevčevem leposlovnem delu *Preproste stvari* pa dr. Miklavž Komelj razpravlja posebej v kontekstu turbulentnega obdobja med 2. svetovno vojno, ko je izšlo. Zanj je dr. Cevc leta 1945 iz rok prezidenta Ljubljanske pokrajine Leona Rupnika prejel takrat ustanovljeno Prešernovo nagrado (po posvetu s Finžgarejm ter zaradi hude zdravstvene in socialne stiske v družini), kar sodi med dogodke, ki so jih on sam in prav tako drugi ustvarjalci v teh posebnih okoliščinah raje čim manj omenjali, saj so jih po vojni lahko zaradi tega doletele neljube posledice. Zato je Cevc tudi odklonil, da bi knjigo ponatisnili, kar pa se je leta 1999 z avtorjevim dovoljenjem, vendarle zgodilo.

V sklepnem delu zbornika beremo spominske utrinke Cevčevega nečaka Janeza Stergarja, opremljene tudi z zanimivimi družinskimi fotografijami, ki se dotaknejo bolj človeške plati strica in botra, prav tako kot spomini Maria Mavra na kratko potovanje s Cevcem po Benečiji. Zborniku so čisto na zadnjih straneh še pozorno in skrbno dodani povzetek razprave, imensko kazalo in podatki o avtorjih. Zaradi raznolikih, tudi z osebno noto zaznamovanih prispevkov bo ta

Risba skrinje Rika Debenjaka v
Cevčevih *Preprostih stvarih*, 1944.

zgoščeni zapis o Cevčevi mnogoplastni osebnosti in delu privlačno branje tako za laike kot strokovnjake.

Pripis

Avtorica tega članka se imam za zelo srečno, ker sem nekoč v pristrčni bukvarnici na *Plac* ali Mestnem trgu v Škofji Loki našla knjigo *Preproste stvari*, dragoceno izdajo iz leta 1944. Prav tako sem vesela, da kot Kamničanka živim v mestu, v katerem se je rodila množica slavnih mož, med njimi tudi Emilijan Cevc, ali pa so ti v Kamnik hodili le na počitnice, kot denimo Oton Župančič in Vladimir Bartol. Zato bi ta zali kraj pod visokimi kamniškimi planinami lahko imenovali kar slovenski Weimar. Emilijan Cevc je sicer v Kamniku ostal le do konca ljudske šole, gimnazijo je obiskoval v Novem mestu, zatem pa do smrti živel v Ljubljani. V

Kamnik je rad zahajal, še posebej na Sv. Primoža, kjer je v cerkvi občudoval in raziskoval znamenite freske z začetka 16. stoletja; pisal je o njih, pošiljal glas o njihovi slavi in lepoti v svet ter v kamniške planine. Rojstno mesto mu je leta 1990 podelilo naziv častnega občana. Leta 2006 je prišel počivat na grič nad njim, na kamniške Žale. Upajmo, da bo to rojstno mesto v za zdaj še skromni aleji slavnih pod Malim gradom odmerilo prostor za majhen spomin na tega velikega moža.

LITERATURA:

- Cevc, Emilijan: Crnogrobska pletilja. V: *Loški razgledi* 5, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1958, str. 144–149.
- Cevc, Emilijan: Etnografski problemi ob freski Svete Nedelje v Crngrobu. V: *Slovenski etnograf* 3/4, (1950–1951), Ljubljana : Etnografski muzej, 1951, str. 180–183.
- Cevc, Emilijan: Od kod je doma mojster križnogorskih fresk?. V: *Loški razgledi* 10, Škofja Loka : Muzejsko društvo 1963, str. 104–112.
- Cevc, Emilijan: Poznogotske freske na Križni gori pri Škofji Loki. V: *Zbornik za umetnostno zgodovino* 20, št. 1/2, Ljubljana : Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo, 1944, str. 32–70.
- Cevc, Emilijan: *Preproste stvari*. Ljubljana : Nova založba, 1944, 237 str.
- Cevc, Emilijan: *Slovenska umetnost*. V Ljubljani : Glavni odbor Prešernove družbe, 1966, 189 str.
- Doblehar, Andrej: *Kulturni vrhovi/ Sv. Primož nad Kamnikom*, dokumentarna serija, 9. del, TV Slovenija, 3. 10. 2020.
- Emilijan Cevc (1920–2006). V: *Novi slovenski biografski leksikon*, Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti : Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013; <https://www.slovenska-biografija.si>.
- Emilijan Cevc, častni občan Občine Kamnik; <https://www.kamnik.si/resources/castni-obcani/cevc/index.php>.
- Emilijan Cevc, umetnostni zgodovinar in pisatelj*. Ljubljana : Slovenska matica, 2021, 164 str.